
MISTAGOGS I CATEQUISTES

Miquel Sunyol i Esquirol

A la primavera de 1987 vaig escriure una llarga carta¹a un company jesuïta d'Andalusia: era un de tants que, havent format part del grup jesuític de capellans obrers, prenia la decisió d'anar-se'n a Centreamèrica.

Començava dient-li:

Tuve la idea de escribirte al leer cosas del Mariano Corbí, un jesuita de nuestra Provincia que ha escrito sobre el fenómeno religioso.

I li feia, en aquests termes, la següent presentació d'en Marià:

El Mariano es uno de los miembros del Instituto Científico Interdisciplinar, que en sus principios quería mantener un diálogo abierto entre las diferentes ciencias, incluidas las teológicas. Me parece que un buen día (no sé muy bien por qué)² los teólogos (los «progres» de Sant Cugat) se retiraron del diálogo.

El otro día, en las Orientaciones de la Provincia, leí que daban un margen de un año al Instituto Interdisciplinar antes de cerrarlo.

Ya sabes que los catalanes somos gente práctica, y es verdad que es tonto subvencionar preguntas que nadie quiere (o puede

1. Aquesta «Carta... a otro que se va» es va publicar a Boletín MISIÓN OBRERA (nº 30, octubre-noviembre 1987) i va originar un seguit de rèpliques a favor i en contra, que es van anant publicant en números successius. Totes aquestes rèpliques i les meves contra-rèpliques foren reunides en el primer número de DOCUMENTOS MO. (Es pot trobar a www.sunyol.net/miquel/carta_ct.htm)

2. Ara, gràcies a documents que m' han arribat darrerament, ja en sé quelcom més. Per al seminari (*Epis-temología de la religión y teología*) del curs 1978-79 es retiren dos dels tres que constaven com «teòlo-gos sistemáticos» (els seus noms, ara coneguts, no m'obliguen a suprimir l'adjectiu «los progres»). Coincideixen bastant (¿massa potsers?) en les raons adduïdes. Un d'ells diu: «Teológicamente me encuentro en un universo que a mí me resulta viejo y ya superado para mí: en el mismo problema del protestantismo liberal de la izquierda bultmaniana y de otros mil fenómenos que yo formularía así (y que son típicos de todas las épocas de crisis): reducción del cristianismo a la experiencia religiosa». I l'altre diu: «Desde el punto de vista teológico me parece un reduccionismo de la fe cristiana, típico de posturas teológicas ya antiguas y superadas (vg. Evagrio Póntico, protestantismo liberal, corrientes modernistas, los «neopaganos» de hoy)».

o sabe) contestar. Aquí hemos preferido subvencionar a «Cristianismo y Justicia» que, en vez de preguntas, da respuestas (quizás respuestas a preguntas que aquí la gente ya no se pone, aunque sean a partir de problemas bien reales).³

Ara no podria concretar quines eren les coses que en aquella primavera del 87 vaig llegir del Marià. Però sí que recordo que a Tarragona, animats pel Domingo Melero, havíem constituït un grupet per anar estudiant el que en Marià (en col·laboració amb en Carles Comas) anava publicant. Suposo que l'objecte del nostre estudi era el fulletó ciclostilat «DISCURSO RELIGIOSO, DISCURSO QUE TRANSMITE VALORES A UN GRUPO HUMANO Y DISCURSO CIENTÍFICO. UNA CLAVE PARA SU ESTUDIO».

Aquest «estudi» de fa més de vint anys ens va permetre, fa uns pocs mesos, al final d'una xerrada d'en José M. Vigil, convidat per la gent del Comitè Oscar Romero de Tarragona, que resultà prou novedosa per a molts dels assistents, fer aquest comentari: «Moltes d'aquestes coses, nosaltres ja les sabíem».

El resum que jo en feia en aquell temps l'expressava així:

Mi síntesis, muy pobre pero suficiente para el tema de esta carta, es la siguiente: cada pueblo, según su modo de trabajar, tiene una cultura determinada y, por tanto, una religión acorde con esta cultura.

D'aquestes primeres lectures de textos d'en Marià em sorgia una pregunta:

Me he preguntado cómo explicar el hecho de que en nuestra larga formación no hubieran encontrado un cacho de tiempo para explicarnos todas esas cosas de mitologías y de historias de la religión. ¿Es que no hubieran sabido decirnos el para qué de una «revelación de Dios» si -palmo más, palmo menos- todas las formas eran iguales? ¿O es que la única originalidad de la «revelación cristiana» radica en el hecho de que María no se siente violada por Dios? (cfr. René Girard).

3. Això últim ho deuria escriure sota la influència d'en Jacques Pohier: «*El món gairebé no posa preguntes a l'Església i quan les hi posa no és perquè pensa que l'Església posseeix les respostes. sinó com qui interroga a un acusat: què has fet de l'home?, què has fet de la llibertat?, què has fet de la sexualitat?, què has fet de nosaltres?, què has fet del que tu anomenes el món? Potser el món s'interessi pel que els creients puguin dir del seu Déu el dia en què, més que intentar respondre a preguntes que ningú els posa, els cristians es possessin les seves pròpies preguntes i responguessin*».

Quan uns anys més tard vaig veure que Eugen Drewermann, en ser preguntat sobre qüestions referents a l'eucaristia, parlava de la «*teologia d'Altamira y de Lascaux*» no em va venir de nou⁴. Fins i tot m'animava a fer ús de les seves idees (les d'en Marià i les d'en Drewermann) en un «sermó» de la festa del Corpus a una eucaristia «domèstica»:

L'origen de l'eucaristia en l'evangeli de Joan -*menjar la seva carn, beure la seva sang* com a condició indispensable de *tenir vida*- cal anar-lo a cercar, més enllà fins i tot de la breu –històricament parlant- tradició bíblica del poble jueu i, consegüentment, del pensament de Jesús, en una de les més primitives experiències de la humanitat.

Quan encara no existia el que hem anomenat «història», ja hi havia homes i dones que participaven a un banquet real (i no en un de fictici com són les nostres actuals celebracions eucarístiques, de les que gosem dir que són símbol de la presència del Déu que dona vida). Participaven a un banquet real en què el menjar era la carn i la beguda la sang de l'animal caçat i mort (fruit del treball de tota la tribu) que per a ells era la seva divinitat. Aquesta és la teologia, no escrita certament, però sí pintada a les coves -per a nosaltres «prehistòriques»- d'Altamira.

Aquesta *teologia d'Altamira* ens diu que la vida de la tribu procedeix de la vida de la divinitat, per a ells representada en un animal més «poderós» que cadascú d'ells, que havia d'ésser sacrificada (caçada i matada) pel ritu de la caça, i que al consumir-la, en el ritu del banquet, com a aliment (*menjar la seva carn, beure la seva sang*) hom s'apropiava el seu poder, la seva vida (*tenir vida eterna*).

Aquesta teologia d'Altamira, arcaica, originada ja a la nostra més primitiva història de la humanitat, és la que segueix sustentant la nostra teologia de l'eucaristia i de la redempció: la idea de què el Fill de Déu havia de ser matat i consumit per a la redempció del món⁵.

4. *Dios inmediato: conversaciones con Gwendoline Jarczyk* (Ed. Trotta). Podeu veure un extracte a http://www.sunyol.net/miquel/euc_drewer_ct.htm

5. Per veure el context: [http://www.sunyol.net/miquel/euc_sermo_ct.htm]

Pel juny del 2000 un escrit d'en Xavier Melloni (*Els cecs i l'elefant. El diàleg interreligiós*), publicat a *Quaderns Cristianisme i Justícia*, em donava ocasió per fer-li algunes reflexions (*Trampes en el diàleg interreligiós?*⁶) en estil epistolar. Acabava així la carta adreçada al Xavier:

Em costa acomiadar-me. M'ha agradat la teva darrera nota «a peu de pàgina» (en aquest cas: a final de document): el teu reconeixement a la «*veu solitària, audaç i persistent*” d'en Marià Corbí.

Alguna vegada m'he aprofitat d'ell directament (fent «copy” amb els deus permisos). Vaig trobar a Revista Electrónica Latinoamericana de Teología (RELAT)⁷ un escrit seu sobre *Las narraciones de la Natividad de Jesús*⁸, a on posava «*Algunos ejemplos de narraciones de nacimientos maravillosos de grandes personajes espirituales, dioses y héroes*», que em van servir per ampliar els exemples que jo havia posat en el tema *Les concepcions virginals*⁹ de la meua «Catequesi nadalenca»¹⁰

Vivint a Tarragona, només he visitat el centre del carrer Rocafort un parell o tres de cops, i suposo que sóc dels jesuïtes que més cops hi han anat.

Aquestes visites em donarien peu a fer unes reflexions sobre la relació entre un «mistagog” (el cas d'en Marià Corbí) i un «catequista» (el meu cas), uns i altres ben necessaris en tot itinerari espiritual.

D'alguna manera el «catequista» pot ser configurat (i desfigurat) com la persona de les «preguntes» i de les «respostes» concretes, tot recordant els nostres vells catecismes escolars, ja fossin l'Astete-Vilariño o el Ripalda. I la veritat és que jo, un d'aquells dos o tres cops, entrava al Centre d'Estudis de les Tradicions Religioses (potser ara cal dir de «Tradicions de Saviesa») amb una pregunta ben concreta, pensant que allà hi podria trobar la resposta concreta. La meua pregunta era: Què deia el *Talmud* sobre els fills de mare soltera?, què sobre els *manzer*, els fills bastards?¹¹

6. [http://www.sunyol.net/miquel/xmell_ct.htm]

7. [<http://servicioskoinonia.org/relat/>]

8. [<http://servicioskoinonia.org/relat/381.htm>]

9. [http://www.sunyol.net/miquel/concep_ct.htm]

10. [http://www.sunyol.net/miquel/catna_ct.htm]

11. Aquesta pregunta me l'havia exigida una amiga de l'Església Reformada de França, amb qui durant un cert temps van mantenir diàleg per Internet. Em deia: «En aquest tema de 'Els dubtes de Josep' [un dels capítols de la meua *Catequesi nadalenca* (www.sunyol.net/miquel/josep_ct.htm)] vostè cerca l'ajut de diversos exegetes i professors del Nou Testament, tots ells de gran reputació. Però -amb gran sorpresa per part meua- cap d'ells li suggereix d'anar a mirar la *legislació* jueva sobre aquests temes de matrimoni i parentesc.” Com aquesta legislació sobre els fills bastards (en especial, els *Ketuboth*) va poder repercutir a la vida de Jesús?

El «mistagog», tot i vivint rodejat d'una àmplia biblioteca, no tenia a mà la «resposta» concreta. Cosa ben comprensible. Però tenia una resposta. «L'important no són aquestes coses... l'important és la recerca espiritual..., l'itinerari personal vers la unitat i la totalitat..., el silenci per a endinsar-nos profundament en l'experiència absoluta de la realitat...»

Aquesta és certament la tasca ben necessària del «mistagog» (ja es digui *mestre de novicis, pare espiritual, staretz, o gurú, o xaman*): conduir vers el «misteri» amb un mínim de paraules¹², amb un total respecte de la llibertat i dels ritmes propis de qui es posa sota el seu guiatge¹³. Dues condicions que fan ben difícil la tasca del «mistagog».

El mistagog és conscient d'una tercera condició: ell condueix vers el misteri, però no pot acompanyar (i no en pot tenir la pretensió) fins a la mateixa muga, fins a la mateixa línia de frontera. Ara bé, en el moment de creuar aquesta línia i de quedar submergits en el silenci del Déu inassolible (utilitzant paraules d'en Karl Rahner, paraules potser ja sense massa sentit en una època d'espiritualitats sense déus), o passar a l'altra vessant de la carena (en paraules d'en Jacques Pohier), perd tota iniciativa, tot poder de decisió¹⁴. Ara és el moment en què cadascú queda sol, ara és el moment «*de reflectir en sí mismo*».

«Submergits en el silenci del Déu inassolible», ja no hi haurà preguntes?
«Vivint a l'altra vessant», ja no hi caldran respostes?

«Endinsats profundament en l'experiència absoluta de la realitat», ja no ens caldrà el coratge de *davallar fins on els fonament trontollen*, ni la urgència de *construir creativament des de les runes*, ni la *disposició d'escometre arriscadament la fosca aventura de tornar a construir tot allò que semblava enfonsat?*¹⁵

El «catequista» tornarà a la feina...

Tots portem dintre, a proporcions desiguals, un «*mistagog*» i un «*catequista*».

12. «...*discurriendo solamente por los puntos con breve o sumaria declaración... es de más gusto y fructo spiritual que si hubiese mucho declarado y ampliado el sentido de la historia*» (Annot. 2ª dels Exercicis Espirituals de sant Ignasi)

13. «...*discurriendo y racionando por sí mismo... quier por la ración propia, quier sea en quanto el entendimiento es ilucidado por la virtud divina*» (Annot 2ª). I també: «...*no debe mover al que los recibe más a pobreza ni a promesa, que a sus contrarios, ni a un estado o modo de vivir que a otro*» (Annot. 15ª)

14. «...*dexe immediate obrar al Criador con la criatura, y a la criatura con su Criador y Señor*». (Annot. 15ª). Els meus habituals lectors ja saben que, seguint a Juan Luis Segundo, poso en dubte aquest «*inme-diate obrar*» (www.sunyol.net/miquel/serv_imit_ct.htm).

15. En cursiva, antigues expressions d'en Carles Comas.